

شهری قهومی چۆن هه لده گيرسييت و کي ليی تاوانباره؟

شهبه حی شهریکی نارهوا له ناوچهی دهور و بهری کوردستان به رپوهیه، کورد نه بی چی بکات؟ نه یوب رهحمانی

rahmayub@yahoo.de

پیشهکی

شهره قهومیهکان چ له میژوی کۆندا و چ له قوناخی ئیستادا، دواى شهرى براکوژی که من پیم وایه شهرى براکوژی که وده نانهترین¹ شهرهکانه، ناخوشتترین و خراپترین شهرهکان بون، که هیوادارم توش هیچ ولاتیک نه بنهوه و له کوردهکانیش به دور بن. دیاره تهنى به هیوادار بون کیشهکه حهل ناییت به لکو کوردهکان به لیزانینی سیاسی و تاکتیک و ستراتیژیکی دروست و ههروهها و گرنگتر له هه مو نه مانه یه کگرتویی و یهک به لیئی و یهک دهنگی دهتوانن به باشتترین شیوه نا لهم سهردهمه دژوارهدا به سهربه رزی بیته دهرهوه و خویمان لهم شهره که له سه ر پییانه پپاریژین یا خو تیییدا سه رکه ون. نا لیهدا پرسیاریک دیته پییشهوه که تاکتیک و ستراتیژی و سیاسهتی دروست نالهم هه لومه رجهدا چین؟ که دواى حهل دهم بیمهوه سه ر نه مه و مالومیشه و نیسباتیش کراوه که کوردهکان شهر خواز نین، به لام نه مه کافی نیه بو توش شهر نه بون چونکو تو شهر ناکه ی به لام داگیرکه رهکانی ناوچه که شهر به کورد ده فرۆشن! له خواره وهرتر دواى هینانی دو نمونه دیمه وه سه ر نه م خالەش!!

نمونه ی شهره قهومیهکان زۆن و که م نین، بو وینه چاو له شهره قهومیهکانی نه فریقا بکه ن که له شهوی 06 له سه ر 07 ی ئاپریلی 1994 له ولاتی رواندا له بهینی هووتو و توتزیهکاندا رویدا و 100 روژ درێژهی کیشا و له م ماوهدا تا یهک میلیون توتزی به دهست هووتوهکانهوه کوژران. که دیاره سالی 1990 توتزیهکان که خویمان له ئوگاندا سازمان دابوووه و حیزبیکى نه ته وهی و یه کگرتویان به ناوی "جهبهی نه ته وهی رواندا (RPF)" دروست کردبووه، توانیان هیز له رواندا به دهسته وه بگرنه وه و کوتایی به کومه لکوژیهکانی خویمان بیتن. ههروهها بروانه شهره قهومیهکانی یوگوسلاوی کۆن که له بهینی سپر بهکان، دژی قهومه بندهستهکانی خویمان وهک بو سنیا یهکان و ماتیدۆنی و ئالبانیهکان و کرواتهکان و هتد رویناندا. نایا له هه ردوک نمونه کهدا نه وه هه مو کوژراو و خوینه پزوانهتان له تلویزیۆنهکانهوه دهبینی؟ به میلیون کوژراو چ له نه فریقا و چ له

¹ شهرى ناوخوايي که وده نترين شهرهکان، یه که م بو نه وهی که برا، برا ده کوژیت! دوهم دواى شهره که یه کسه ر په شیمانی به دواوهیه و تازه برا زیندو ناییته وه و سیهه م هه ر دو لایه نی شهر زه رده ی گه وده ی ئینسانی ده که ن و هیزی ئینسانیان لی که م ده بیته وه و دۆست و هه وادارهکانیشیان له دهست ددهن، چواره م هه مو گه ل زعیف و ناوه مید ده کات و پینجه م زه ربه ی زۆر قورس له یه کپریزی و یه کگرتویی نه ته وه ددهت و شه شه م دوژمن زۆر زوتر له وهی که تو به خو ت زانییت هه م ناگری شهره که ی خو شتر کردوه و یا له وانه شه خو ی هه لگیره سینهری شهره که بویت و هه میش نه م هه له به خیراییکی بی وینه ده قوژیته وه بو خو ی و حه وته م نیعتیباری ولات له جیهانی دهره وه و لای سیاسه ته دارهکانیتر نامینیت و هه شته م نه منیه ت نامینیت بو سه رمایه گوزاری خاریجی له ناو ولاته که ت و دواى ماوه یک نابوریش ت نابود ده بییت و هتد...

یوگوسلاوی کۆن دهسته دهسته له سهر يهك هه لچنדרابون، نهوانه له شهري قهوميديا كوژرابون، نه مه بو ناكامي شهري قهومي له كوئايي سهدهي بيسته مدا!

هه نوكه له دهسپيكي سهدهي بيست و يه كدا پرژيمه خوينمهژهكاني ئيران و توركييا به ناماده كردني 200.000 هيزي سهريازي توركيه له پشت مهززهكاني باشوري كوردستان و هيزيكي كه م وينه ي سپاي پاسداراني ئيرانيش وهك كاتي شهري ئيران و عيراق له پشت مهززهكاني باشوري كوردستان، نه لبهت ههر دوكيان له ناو خاكي داگيركراوي روزه لات و باكوري كوردستانه وه، خو حازر كردنيكي تهواو و عهيار و كه مائه بو هه لگيرساني شهريكي نامرؤفانه ي دژي كورد و هه لگيرساني شهريكي قهومييه له و ناوچه ئالوزه دا. توركييا به ته مائه هه مو باشوري كوردستان داگير بكات، ههر وهك له نه خشه كيشانه كانيانرا كه له كاتي ههك كردني ما ئه پهره كورديه كاندا دهري دهخن، و ئيرانيش به ته مائه له گه ل شيعه كان يهك بگريته وه و پهره به خو ي بدات و ناوات و ناره زوهكاني خومه يني بو گرتي كه ربه لاه و نه ج ه ف به جئ بيتي ت. واته ههر دوكيان به ته مان، نه ته نيا كورده كان بو هه ميشه خاپور و خه ف ه كه نه وه، به لكو پهره به خاك و ولا تي خوشيان به ن!!

كي هه لگيرسي نه ري شه ره قهومييه كانه ؟

شه ره قهومييه كان چ له ژير سي نه ري ديكتاتورينكا بكرت و له ناو يهك ولا تي دا بيت، وهك كورده كان له گه ل حكومه تي داگيركه ري خو ياندا و چ دو ولا تي بيكه وه، وهك شه ر فرؤشته نيه كانه حكومه تي فاشيستي توركيه و ئيران به كوردي باشور، له ههر دو ك حال ته كه دا وهك هه مو شه ريكي تر له ليك حالي نه بوني دو قهوم، يا خو به زل زاني ني قهومي داگيركه ر و يا خو ته ماح و بردنه پيشه وه ي سياسي تي فاشيستيانه ي ولا تي هيرشكه ر و دوا به دوا ده ربيري ناره زايه تي و به رگري و پاريزگاري له دژي هيرشكه ردا و هاوكات ياخي بون و به رزكردنه وه ي داواي ماف هه لده گيرسي ت.

به پيچه وانه ي نه م تيئوره ش هه نوكه لي ره و له وي ده بيستريت. بو نمونه ته واويه ت خوازه كان و چه په مه شكوكه كان، نهك چه پ به گشتي، پييان وايه كه له و حال ته دا شه ره لگيرسي نه ر، قهومي ژير ده سته يه! بو نه وه ي كه داواي ماف دهكات. نهوان پييان وايه كه نه گه ر ژير ده سته قانع بيت به به شه كه ي خو ي و ولا تي ته جزيه نهكات، نيتر هيج شه ري ك له گو رندا نابيت و قهومي بالاده ستيش هيرموني بالاده سته بوني خو ي ده پاريزيت و ههر كاتيگيش هه وه سي كرد تالانت دهكات و ريگه ت لي ده گريت و سه ركوتيش دهكات و ژيان هه روا دريژه ي ده بيت و قهومي ژير ده سته ش به ده ست گرته وه و سواكردن، دريژه به ژياني تا ئيستاي خو ي ده دات و له برسشا نامريت. نه چه رمه كه ناو ده بيات و نه پرده كه ش ده روخت و نه خو ينيگيش ده رژيت و نه ناغا بان سه ريش تو ره و عه سه بي ده بيت و نه ولا تي عه زيزيش به ش به ش ده بيت!!! نهوان ده ئين باشه بو وا ده كن، بو شه ره لده گيرسي نن و بو نا زاوه ده ني نه وه، قانع بن قانع، ماف مافي چيتانه، بخون و مه مرن نيتر

چیتان دەویت؟ با شەری قەومی رو نەدات!!! واتە خەتای بئەستەکانە کە شەری قەومی رو دەدات!! مەگەر قەومی بالادەست چی ویستەو نە ئیوہ بیجگە نە مانەوہی هیژمۆنی و قودرەتی خۆی و تەواویەتی عەززی ولاتەکە؟ ئایا شتیکیتری ویستەو؟ ئایا داواکیتری ئیتان کردو؟ دە بەسی کەن بەس!!! یاخیبون تا کە؟ تەجزیە تەلەبی تا کە؟!!

هەر وەک ئیشارەم پیکرد زۆر جار لێرە و لەوئ نوسراوەهایک لە دژی شەری قەومی دەخوینینە و دەبینین کە نوسەری ئەم بابەتانە حەول دەدەن کە خەتا و گوناھی سەرەکی ئەم جۆرە شەپانە بنین بە سەر گەلە بئەستەکاندا و ئەوان بە خەتابار بناسین و بلین ئەووە ئەوانن کە ئەم شەپانە هەڵدەگیرسین و هەمو روداوەکان بە پێچەوانە دەرخوارد خوینەری خۆیان دەدەن و ئەگەر جوان سەرنجی ناوەرۆکی نوسراوەکانیان بەدی، رێک بۆ پشتیوانی لە درێژە پێدران و مانەوہی هیژمۆنی قەومی بالادەست بە سەر بئەستەکاندا و لە روانگەیی ئەم کەسانەو ئەووە خەتای بئەستەکانە کە بە بەرزکردنەوہی داوای نازادی یا سەربەخۆیی دەبنە سەبەبی دروست بونی شەری قەومی و هەروەها دەلین کە ئەگەر کەس باسی خۆی وەک قەوم یا نەتەوہ نەکات و بۆ نمونە ولاتیکی وەک ئێران یا تورکیە هەر بەم شیوہی ئیستا بمینیتەوہ و بەس رژیمەکەیی بگۆڕی و دیموکراتیزە بکری، ئەوا شەری قەومی روناكات. ئەوان راست دەکەن، ئەگەر کەس داوای ماف یا نازادی نەکات و هەمو بەم وەزعی ئیستا قانع و شوکرانەبژێر بن، ئەوا شەری قەومی رو نادات!! ئەم حالەتەدا ئەوان دین سوپەتی مەسەلەکە یا خۆ پرسیارەکە دەکوژننەوہ و ئەگەر پرسیار نەما، ئەوا کیشەش نامینیت و شەری قەومیش رو نادات، بەلام ئەگەر ژێردەستەکان درێژە بە داوای پەوای خۆیان بەن و داوای ماف و نازادی بکەن، ئەووە ئەوانن کە خەتاکارن و داگیرکەرەکان حەقیانە کە سەرکوتیان کەن، چونکە ژێردەستەکان دین لە خۆرا داوای ماف دەکەن و یاخی بون! واتە ژێر دەستە دەبیت هەر لە ئاپارتایددا بمینیت و هیچ مافیکی نیە!!!

جا گەلۆ وردبەنەوہ ئەم سیاسەتە پێچەوانە کە هیندیک لە پیشکەسەتەکانی ئیەمەش چ لە رابردودا و چ لە حالی حازردا شوینی کەوتون و باوەریان پێبەتی! دەبی هەمومان پیکەوہ بلین رۆژگاریکی سەیرە گۆتم!! دیارە ئەم جۆرە پۆلیتیکە کە ئەمانە لە گەل کوردی دەکەن و سالیانیک درێژیشە هەر لە سەری بەردەوامن و هاوکات و هاوودەنگ لە گەل داگیرکەرانی کوردستان درۆکانیان بە جیگایک گەیاندوہ و هیندە دوپاتیان کردوئەوہ کە نیوہی تاکی کورد یا کۆمەنگای کورد باوەری پیکردون و هیندیکیشیان خۆیان بونەتە دەرویش و هوگری راستەقینەیی ئەم بۆچونە پوچ و بی بایەخانە!

تاکتیک و سیاسەت و ستراژیی دروست ئەم کاتەدا چیە؟

من دەلیم تەنانەت ئەگەر گریمان حکومەتە داگیرکەرەکانی کوردستان زۆر باش بن لە گەل نەتەوہ بئەستەکانی خۆیاندا و گریمان مافی دەرەجە یەکیشیان پێ بەخشن و زولم و زۆریشیان لێ نەکەن و سەرکوتیشیان نەکەن و خولاسە هەمو شتیکیش لە نازادی و دیموکراسیدا بیت، من لە سەر ئەم باوەرەم کە هیشتا بەم حالەش کوردەکان مافی خۆیانە و دەبیت و لازمە کە جیا وەبن و ولاتی خۆیانیان هەبیت، خۆیان خۆیان ئیدارە بکەن، داھاتی ولاتەکەیان خۆیان خەرجی ولاتی خۆیان بکەن و خولاسە دەبی بلیم کە ئەمە سەرەتایتین مافە کە کورد وەک نەتەوہیکی 42 میلیونی دەبی بیانیت و کەشیش بۆی نیە چ بە ناوی

تەواپىھەتى عەرزى، چ بە ناۋى پۈرۈلتىتارىيا و چ بە ناۋى پىنكەۋە ژيانىكى زۆرەملەى فېدېرالىستى و تەنانەت دېمۇكراتىكىش، كوردەكان لە ئىرادەى دروست كردنى كيانىكى سەربەخۇ بەر حەزەر بىكەتن، بۇ مەگەر كوردەكان لە گەل رېزىم گەلخۇن كە خەلكى تر بىيانبەن بە رېۋە و كار و بارىان بۇ بىكەن؟ بۇ بۇخۇيان ناتوان؟ ديارە دەتوانن و رېگيان لى گرتون.

جا لە دىرژەى ئەم باسەدا كە لە سەرەۋە كردم، ئىستا ھەمو ئەو ستەمانەى كە ناوم بردن لە كورد دەكرىن، ۋەك سەركوت، كۆمەلكوژى، تالان، نازار، ئەشكەنجە، حەپس، نەبۇنى نازادى، نەبۇنى دېمۇكراسى، جىنۇسەيد و ئەنفال و شىمىيەى و نەبۇنى نازادى ژن، نەبۇنى نازادى تەشەكۆل و خۇپىشاندان و دروست نەكردنى بە ئەنقەستى كارخانەى پىشەسازى و بىناىكى ئابورى بۇ كورد و ھەزاران نمونەيتەر. ھەمو ئەمانە بە راشكاۋى مافى بى ئەملاۋا دەدەن بە كوردەكان كە كيانىكى نازاد و سەربەست و دېمۇكرات و سەربەخۇيان ھەبىت. كەواتە ناياب بۇ ئەم مافە لە كورد زەوت كردوۋە؟ بۇ كورد بە زۆر دەلكىنن بە خۇياندا و پىيان دەلئىن ئىرانى و توركى و عىراقى و سورى و مەشەدى و شىرازى و تالشى و ئەرمەنى و جۆلەكە؟ ناياب مەنى تاكى كورد دەتوانم ھەستم ئىرانى يا خۇ ئەوانىتر بىت؟ ھەستم توركى بىت؟ ناتوانم نا، بەزۆر نىبە خۇ، بۇ درۆ لە گەل خۇما بىكەم؟ لە گەل ئەمەشدا بۇ مەن نابى خۇم ئىدارەى ۋلاتى خۇم بە دەسمەۋە بگرم و كەسى تر ئەم كارەم بۇ بىكا؟ ھەمو ئەم بىرۋەكەش ھىچكامىيان بە ماناى رەگەزپەرەستى نىن، كاتىك كە مەن دەم ھەۋىت خۇم ئىدارەى خۇم بىكەم، ئەيوھەنناس! خۇ مەن ۋلاتى كەس داگىر ناكەم و مافى كەسەش ژىر پى نانىم، بەلكو ۋەك كورد سەربەستى و سەربەخۇيەم دەۋىت، بۇ ئەمە لاي ھىندىك كەس بىشەپە؟ ۋلامەكەى رۈنە، خۇى ئەمە لە راستىدا بىشە نىبە، بەلكو شۇقنىستەكان ۋاى دەسەلمىنن، بۇ ئەۋەى كە عەينىبەت و زىھنىبەت ئەم پىرسىارە گىرگە لە كورد ۋەشارن و ئەم كارەشيانا ئەلحەق زۆر سەركەۋتو بون، تۆ چاۋ لىبەكەن تەنانەت ناسىونالىستە كوردەكانىش ئەم شتە ۋا چۆتە ناۋ مېشكىانەۋە كە ئەۋانىش جورنەت بە خۇيان نادەن كە بلىن نىمە كوردىن بەلكو دەلئىن نىمە ئىرانى و عىراقى و توركىبىن، جا چ بگات بە باقى خەلكەكە!!!! سەيرى تلويزىونى تىشك بىكەن، بۆتە خانەقا و حەبىنەى فارسەكان، گۆى لە قسەكانى مام جەلال بگرن، نوسراۋەى فېدېرالىستخاۋەكان بخۇننەۋە و ھەمو شتىكتان بۇ دەردەكەۋىت! حىزبە كوردىيە سەرانسەرى خاۋەكەشمان كە ھەر لىي گەرى، چۆ ئىران نباشد سر او مباد!!!

لە كۆتايىدا دەبى بلىم كە تاكتىك و سىياسەت و ستراتىژى سەنگىن و بە پىز بۇ حەلى كىشەى كورد و ئەمانى شەرى قەۋمى، بەكەم بەگرتن و بەكەنگى و دروست كردنى بەرەيكى نەتەۋاىبەتى گەلى كوردە لە ھەمو كوردستان بۇ كارى شەۋ و رۆژى نەك بۇ فىز و ئىفادە و دۆھەم بەرزكردنەۋەى نالا و دروشمى سەربەستى و سەرنەفرازى بۇ گەلى كورد لە ناۋ كيانى خۇيدايە ۋەك توتزىبەكانى پواندا، ۋەك بۆسنىبەكان و فەلەستىنەبەكان و ۋەك فارس و تورك و عەرەبىش، ۋەك ھەمو ۋلاتىكىتەر. لەم ھالەتەدا بۇ كام قەۋم و ۋلات جورنەت دەكات بە گز كورددا بچىت؟ بۇ پىتان ۋاىبە لە ھەمو لايكەۋە گەمارو نادىت؟ و ئەمەش ترس دەخاتە ناۋ جەرگ و دى دۆژمانى سۆيىندخاۋەى كورد و رەنگە ھەر نەشۆيرن تخونت كەون. جا ئەگەر كورد بتوانىت بە بەكرىزى و بە دور لە شەر سەربەستى بۇ خۇى مسوگەر كات، كە ئەمە ئەۋ پەرى خۇشەختىبە و ئەگەرىش ناچار بىت، دەبىت شەرى بۇ بىكات و خۇيى زىاترى بۇ بىرئىت، دوامە دۆژمان ناشتىخاۋە نىن! لە ۋلامى ئەۋ كەسانەشدا كە پىيان ۋاىبە نەتەۋەبى بون شتىكى خراپە، دەبىت رجوعىيان بەم بە نوسراۋەيكى ماۋەيك لەمە پىشتەم بە ناۋى

"ئېرانچىيەتى و عىراقچىيەتى و توركچىيەتى و مافى سەرورەى ئەم گەلانە" كە ئە بروارى 2ى پوشپەرى 2707 ئە سەر مائپەرە كوردىيەكان بلام كوردۆتەو و ئە سائتە مووھقەتەكەى خۆشدا دەتوانن بیدۆزئەو و لەوئ ئە لاپەرەى 4 چیرۆكى ناو سۆناكە بخویننەو، ئەوئ دەمەوئت بلیم كە ئەگەر نەتەوھى بون خراپە و ھەمو ھەيانە و دەيكەن، با بۆ كوردیش ھەر وەك ھەمو كەسكيتتر خراپ بئیت و با كوردیش كيانى خۆى ببئیت، بەلام مادام بۆ ھەمو كەس خراپ نىه؟ با بۆ كوردیش خراپ نەبئیت! كئ قسەى ھەيە؟ مانەوھش ئە چوارچىوھى ولاتى داگيركەردا دەبئیت كورد خۆى بىيارى ئە سەر بدات، كە من ئە گەل ئەوھشدا كە سەد دەرسەد دەزانم كە خەلك بىيارى جىبابونەو و كيانى سەربەخۆ دەدەن، ئەك ژئردەستە مانەو، بەلام بەم حالەش، بىيارى مانەو بە زەرەر ئەندەر زەرەر دەزانم و كورد بە خەویش نابئیت بىيارى مانەو ئە چوارچىوھى داگيركەرى پئشودا بدات، من وەك تاكى خۆم بە تەواوى مانا دژى مانەو، بەلام ئەگەل دۆستايەتى و دراوسىنايەتییكى گەرم و گور و بئ وینەم ئە گەئيان و دواى دروست كوردنى كيانى كوردستان دەبئیت كوردەكان ھەمو كدورەت و شتە خراپەكان ئە بىر خۆيان بەرنەو و رو ئە پئش و بەرەو پئش ھەنگاو ھەئینن و رابردو ئە بىر بەرنەو، ئەمەيە رەمزى سەركەوتنى 2 ئە دوا رۆژى سەركەوتنى نەتەوايەتى و دروست كوردنى ولاتىكى سەربەخۆدا. ئەو رۆژانە نزيك دەبنەو! كورد دەبئیت بە خۆ ئامادەكردنىكى تەواو و بە وریايەو ئە گەل زروفەكە ھەئس و كەوت بكات. ئاسۆ رونە و دوا رۆژ ھى كوردە، ئەگەر ئەمجارەش ئە كئس خۆئ نەدات!!

27 پوشپەرى 2707